

Slovenski jezik Slovene Linguistic Studies

13

2021

Znanstvenoraziskovalni center
Slovenske akademije znanosti in umetnosti
Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša
Ljubljana, Slovenija

in/and

Brigham Young University
College of Humanities
Provo, Utah, USA

Mojca Žagar Karer, Nina Ledinek

ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, Slovenija

DOI: <https://doi.org/10.3986/sjsls.13.1.03>

MED TERMINOLOGIJO IN SPLOŠNO LEKSIKO: DETERMINOLOGIZACIJA IN Z NJO POVEZANE SLOVAROPISNE TER UPORABNIŠKE DILEME

V prispevku obravnavamo razlike med terminografijo in leksikografijo ter pojasnujemo, v čem se terminološki in splošni razlagalni slovarji razlikujejo. Ukvarjamo se s slovarsko obravnavo leksemov, ki imajo v matičnih strokah status terminov, hkrati pa so se že uveljavili v besedilih, namenjenih splošnim uporabnikom, in se determinologizirali, pri čemer predstavljamo nekatere težave, s katerimi se zaradi determinologizacije srečujemo pri opisu leksike v splošnih razlagalnih in v terminoloških slovarjih. Opozarjamo tudi na zadrege uporabnikov pri uporabi obeh omenjenih tipov priročnikov.

KLJUČNE BESEDE: terminologija, splošna leksika, terminološki slovar, splošni razlagalni slovar, determinologizacija, uporabniki slovarjev

The paper discusses the differences between terminography and lexicography and explains how terminology and general explanatory dictionaries differ. It deals with the treatment of lexemes that have the status of terms in their field, but have also become established and determinologized in texts intended for a wide range of readers. The article presents some problems in describing lexemes in general explanatory and in terminological dictionaries due to determinologization. It also draws attention to user dilemmas in the use of both types of dictionaries.

KEYWORDS: terminology, general lexis, terminological dictionary, general explanatory dictionary, determinologization, dictionary users

1 UVOD

Pandemija covid-19¹ je posegla v način življenja milijard ljudi po vsem svetu, zato je, pričakovano, pustila sledi tudi v jeziku. Na izboru za slovensko besedo leta 2020 je zmagala beseda *karantena*, med predlogi so bile tudi besede *koronavirus*, *incidenca* in *ventilator*, ki se

¹ Covid-19 je nova beseda – z njo so v začetku leta 2020 poimenovali bolezen, ki jo povzroča novi koronavirus, ki je dobil uradno ime SARS-CoV-2.

pred pandemijo v splošnem jeziku niso pogosto uporabljale. Če jim dodamo še nekaj izrazov, s katerimi se pogosteje srečujemo v času pandemije covid-19, npr. *imunost*, *superprenašalec*, *asimptomatski bolnik*, *koničasti protein*, *samoizolacija*, *sledenje stikom*, *omejevanje socialnih stikov*, *inkubacijska doba*, *PCR-test*, *tiha hipoksemija*, *reprodukcijsko število*, *cepivo*, lahko ugotovimo, da je v splošnem jeziku močno narasla uporaba terminov s področja medicine (zlasti epidemiologije, imunologije in javnega zdravja), pa tudi nekaterih drugih strok, recimo ekonomije (*helikopterski denar*), delovnega prava (*delo na domu*) itd. Pravzaprav v tem primeru ne gre več (samo) za termine, ampak za termine, ki so z razmeroma pogostim pojavljanjem v nestrokovnih besedilih, zlasti v besedilih množičnih medijev, postali del splošne leksike slovenščine. Pojav, ki ga v primeru pandemije covid-19 lahko opazujemo tako rekoč iz prve vrste, v jezikoslovju sicer ni nov in se imenuje determinologizacija.

V prispevku se bomo torej ukvarjali z leksemi, ki imajo v svojih matičnih strokah status terminov, hkrati pa se uporabljajo tudi v besedilih, namenjenih najširšemu naslovniku. Obravnava determinologiziranih leksemov je zaradi njihove hibridne narave še posebej velik izziv za splošne razlagalne slovarje, zaradi njihove determinologizacije pa jih je treba posebej pozorno obravnavati tudi v terminoloških slovarjih.

Najprej bomo opredelili specifikke terminografskega in leksikografskega dela in pojasnili, v čem se terminološki in splošni razlagalni slovarji razlikujejo. Nato se bomo natančneje ukvarjali s procesom determinologizacije in težavami, ki jih ta povzroča pri opisu leksemov v enojezičnih splošnih razlagalnih slovarjih, kot je *eSSKJ: Slovar slovenskega knjižnega jezika*, tretja izdaja, ter v terminoloških slovarjih. Pri tem bomo izhajali iz gradiva, ki ga obravnavamo pri leksikografskem in terminografskem delu na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. Posvetili se bomo tudi težavam uporabnikov z interpretacijo podatkov v omenjenih jezikovnih virih.

2 TERMINOGRAFIJA IN LEKSIKOGRAFIJA

V sodobni strokovni literaturi (Bowker 2018: 138–152; Fuertes-Olivera in Tarp 2014: 27–30; Žagar 2011: 14, 45, 46; Alberts 2001; Kageura 2015; Antia 2005; Bergenholtz in Kaufmann 1997) se pogosto pojavljajo razmišljanja, ali je leksikografijo in terminografijo, pa tudi

t. i. specializirano leksikografijo (ang. *lexicography for special purposes*), upoštevajoč njihove metaleksikografske vidike, smiselno dojemati kot samostojne raziskovalne discipline. Čeprav se zavedamo, da v vseh naštetih disciplinah v sodobnem času obstaja množica različnih raziskovalnih smeri in metodoloških pristopov, izhajajoč iz izkušenj pri oblikovanju enojezičnih splošnih razlagalnih in terminoloških slovarjev na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, zagovarjamo stališče, da je terminologijo in leksikologijo ter terminografijo in leksikografijo kot njuna aplikativna segmenta smiselno obravnavati kot avtonomni področji.² Takšno stališče seveda ne predpostavlja, da med obema disciplinama ni mogoče vzpostaviti mnogih vzporednic.

Glavni dejavniki, ki vplivajo na različnost konceptualnih predpostavk terminoloških in splošnih razlagalnih slovarjev, so shematično predstavljeni v spodnji tabeli, podrobneje pa jih pojasnjujemo spodaj.

	terminografija	leksikografija
objekt preučevanja	termini in pojmi konkretne stroke	leksemi
preučevani diasistem	strokovni jezik konkretnega strokovnega področja	splošni jezik
vidik obravnave	preskriptivni	deskriptivni
pristop k obravnavi	onomaziološki (pojem → termin)	semaziološki (leksem → pomen)
primarni uporabniki	strokovnjaki za konkretno strokovno področje	splošni uporabniki
slovarske informacije	termini, definicije, tujejezični ustrezniki, prednostni termini, razmerja med pojmi v pojmovnem sistemu konkretne stroke	celovit nabor podatkov o izraznih in pomenskih lastnostih leksema, njegovi tipični rabi, z leksemom povezanih normativnih usmeritvah, slovničnih posebnostih, etimologiji ipd.
makrostrukturalna ureditev ³	abecedna, tematska	abecedna

TABELA 1: Temeljne razlike med terminografijo in leksikografijo

² Podobno stališče zagovarjajo tudi številni drugi raziskovalci terminologije, zlasti tisti, ki izhajajo iz spoznanj dunajske šole terminologije (Felber 1984: 32, 33; Kageura 2015; Riggs 1989: 89–91; Žagar 2011: 45–51).

³ Makrostrukturalna ureditev pri elektronskih slovarjih, ki so danes običajni, ni več tako pomembna, ključno je, da uporabnik prek uporabniškega vmesnika hitro in uspešno dostopa do vsebine slovarja/iskanih informacij.

Eden ključnih dejavnikov, ki vpliva na konceptualne predpostavke konkretnega slovarskega priročnika, je predpostavljeni slovarski uporabnik. Za terminološke slovarje velja, da so primarno namenjeni strokovnjakom za konkretna strokovna področja (Žagar Karer in Fajfar 2015: 27, 28). To pomeni, da se za uporabo terminoloških slovarjev predvideva določeno strokovno predznanje. Cilj terminološke vede in terminografije je namreč nedvoumno definirati vse pojme v pojmovnem sistemu obravnavane stroke in predstaviti razmerja med njimi, hkrati pa vsakemu pojmu kot miselni prvini pripisati še termin, ki predstavlja izrazno prvino. Terminološka veda torej k raziskovanju terminologije pristopa z onomaziološkega vidika.⁴ Ob tem je nujno poudariti, da termina ni smiselno obravnavati kot samostojne enote, ampak kot enoto sistema medsebojno povezanih entitet, njegova definicija namreč v veliki meri izhaja iz definiranja njegovega mesta v pojmovnem sistemu (Kageura 2015: 47).

Ker so osnovne enote, s katerimi strokovnjaki opisujejo zakonitosti svoje vede, medsebojno povezane in, zaradi potreb po nedvoumni komunikaciji, večinoma jasno definirane in relativno stabilne miselne prvine, ki so praviloma univerzalne in neodvisne od okoliščin rabe, za terminološke slovarje velja, da imajo v primerjavi z enojezičnimi splošnimi razlagalnimi slovarji razmeroma enostavno mikrostrukturo, ki vključuje zlasti iztočnico (termin), definicijo pojma, ustrezne termine v drugih jezikih, pogosto tudi podatke o prednostnem terminu. Vsaj za terminološke slovarje, ki temeljijo na tradiciji dunajske šole terminologije,⁵ torej velja, da v njih ne bomo našli ponazarjalnih zgledov in tipičnih kolokatorjev terminov, z vidika slovenske leksikografske tradicije pa se terminološki slovarji od enojezičnih splošnih razlagalnih slovarjev razlikujejo zlasti v tem, da kot iztočnice običajno vključujejo tudi večbesedne enote (praviloma samostalniške zveze).

Strokovnjaki so primarni uporabniki terminoloških slovarjev, ker poznajo pojmovni sistem stroke, ki ga slovar predstavlja. To ne pomeni, da polstrokovnjaki (npr. študenti konkretnega področja in strokovnjaki sorodnih področij) ter nestrokovnjaki (npr. prevajalci in lektorji) slovarja ne morejo uporabljati, ni pa prilagojen za njihove potrebe, ki

⁴ Kljub temu pa je tudi v tem primeru pomembno, da imamo na voljo podatke o rabi terminologije, zato se izdelava terminološkega slovarja pogosto začne z izdelavo specializiranega korpusa.

⁵ Takih je v slovenskem prostoru večina.

so drugačne od potreb strokovnjakov. Ker je cilj strokovnjakov tudi odkrivanje novih spoznanj, ki jih je treba vedno znova ubesediti, je vloga terminološke vede tudi, da nove pojme umešča v obstoječi pojmovni sistem stroke in se sprašuje o tem, kako so ti predrugačili pojmovna razmerja v njem, hkrati pa določi tudi izrazno podobo novih pojmov – termine. Urejanje terminologije (tako pojmovnega kot poimenovalnega sistema) je torej ključno za učinkovito sporazumevanje strokovnjakov, oblikovanje terminoloških slovarjev pa je eden od pomembnih korakov k usklajeni terminologiji strokovnega področja. Ob tem velja načelo, da naj bi enemu pojmu, če je le mogoče, ustrezal en izraz – termin. Ustaljevanje terminologije zato ne poteka le spontano, z jezikovno rabo, kot v splošnem jeziku, ampak s terminološkim dogovorom, ki je eden najpomembnejših mehanizmov terminologije (Kageura 2015: 49). Ločimo »(a) implicitni terminološki dogovor, ko se med več različnimi poimenovanji v rabi uveljavi eno, ki je najpogostejše in sčasoma izrine druga poimenovanja, in (b) eksplicitni terminološki dogovor, ki je posledica dogovora dovolj velike skupine relevantnih strokovnjakov, da je odločitev mogoče šteti za konsenz stroke« (Žagar Karer 2018: 237).

V nasprotju z zapisanim se leksikologija in leksikografija primarno ne ukvarjata s specifičnim diasistemom jezika, tj. s strokovnim jezikom in termini, čeprav je tudi opisovanje tega segmenta v leksikografiji zaradi procesov determinologizacije vedno bolj pomembno (glej razdelek 3), ampak s splošnim jezikom, ki ga uporabljamo vsi in ki se ustaljuje spontano, s konsenzom govorcev jezika, kot se udejanja v jezikovni rabi (Leder - Mancini 1984: 83). Vidik obravnave je torej deskriptivni. Preudarni normativni postopki so tudi v splošnih razlagalnih slovarjih običajni, vendar pa je vloga normativnosti v splošnih razlagalnih slovarjih drugačna kot v terminoloških slovarjih.

Temeljna naloga splošne leksikografije je pojasniti, kaj najrazličnejše besede jezika pomenijo in kako se običajno uporabljajo. Enojezični splošni razlagalni slovarji jezika so zato namenjeni najširšemu krogu uporabnikov – za slovenske enojezične splošne razlagalne slovarje npr. velja, da je njihov predpostavljeni primarni uporabnik odrasli rojeni govorec slovenščine s povprečno stopnjo izobrazbe (Gliha Komac idr. 2015: 4; SSKJ2 Uvod: 25, 26, 30). Leksikografija k opisovanju jezikovne realnosti pristopa s semaziološkega vidika (Vidovič Muha 2000: 21, 22), pri čemer so danes primarni vir za analizo jezikovne rabe obsežni jezikovni korpusi splošnega jezika. Enojezični splošni razlagalni slovarji

imajo tudi bistveno bolj kompleksno mikrostrukturo kot terminološki slovarji. Poleg opisa leksikalnega pomena iztočnice namreč vključujejo še vrsto podatkov o izrazni podobi iztočnice in njenih slovničnih lastnostih, o tipični jezikovni rabi leksikalnih enot (npr. kvalifikatorje in kvalifikatorska pojasnila, ponazarjalne zglede, tipične skladijske vzorce in kolokatorje, ki se v njih uresničujejo), normativne podatke, podatke o etimologiji ipd.

Ob vseh naštetih razlikah pa imajo splošni razlagalni in terminološki slovarji tudi skupne lastnosti. Ena od pomembnejših je, da so v obeh opisani izrazi, ki jih uporabljajo (tudi) strokovnjaki za različna strokovna področja. A cilj terminološkega slovarja je zlasti definiranje pojmov v okviru pojmovnega sistema konkretne stroke in določanje prednostnih terminov. Nasprotno se splošni slovarji osredotočajo na opis rabe izhodiščnih, tj. determinologiziranih terminov, kot so ti rabljeni v besedilih za nestrokovnjake. Čeprav sta si torej definicija termina v terminološkem slovarju in razlaga »istega« leksima v splošnem razlagalnem slovarju lahko podobni, gre za opis različne pojavnosti. Razlika torej ni le v stopnji strokovne verodostojnosti opisa, saj se splošna leksikografija ukvarja z opisom terminov po tem, ko je nanje že vplival proces determinologizacije (Ledinek 2015).

3 TEŽAVE Z »MEJNO« LEKSIKO: DETERMINOLOGIZACIJA

O determinologizaciji so že pred desetletji pisali zlasti češki in slovaški jezikoslovci, med prvimi je bil Horecký (1956: 36), ki piše o pojavu, da specializirani termini preidejo v splošno rabo in se s tem determinologizirajo (uporabi tudi ta termin). Tudi kasneje so se češki in slovaški jezikoslovci veliko ukvarjali z determinologizacijo, glej npr. Jedlička idr. (1970), Jedlička (1978), B. Poštolková (1977: 112–120; 1980: 54–57; 1984), Horecký idr. (1989), Masár (1991), V. Holubová (2001: 157–160), I. Bozděchová (2009), J. Nová (2018: 387–398). Jedlička (1978: 176) piše, da je v češki jezikovni rabi determinologizacija pogost pojav. Termin, ki je sicer natančno opredeljen v okviru pojmovnega sistema ene stroke, to značilnost izgubi, njegov pomen postane manj natančen, lahko pa se tudi spremeni. Tudi B. Poštolková (1984: 93–106) ugotavlja, da pri tem procesu termin izgubi povezavo z drugimi termini na svojem področju. Ko se vključi v sistem splošne leksike, izgubi svoj natančno definirani pomen, pridobi pa prožnost, ki je značilna za splošno leksiko. Seveda pa v okviru terminologije še naprej funkcioniira kot termin.

V angleško govorečem jezikoslovju so se z determinologizacijo začeli ukvarjati precej kasneje, zelo vpliven je bil recimo članek kanadskih raziskovalk I. Meyer in K. Mackintosh z naslovom *When Terms Move into Our Everyday Lives: An Overview of Determinologization* (2000), glej tudi I. Meyer 2000. Zanimivo je, da sta avtorici determinologizacijo opredelili (in poimenovali) praktično enako kot češki in slovaški jezikoslovci nekaj desetletij prej, kar pomeni, da gre za pojav, ki ni vezan na posamezni jezik, ampak zaradi razvoja sodobne družbe in globalne povezanosti deluje v različnih jezikih. Pojav so raziskovali tudi za slovenščino (prim. Žele 2004; Žagar 2005; Žagar 2007; Ledinek 2015).

Med vzroki za determinologizacijo I. Meyer in K. Mackintosh (2000: 126, 127) navajata predvsem spremembe v moderni družbi, v kateri je gonilo razvoja specializirano znanje, ki je nadomestilo ročno delo in masovno produkcijo. Po Drucknerju (1993) to imenujeta družba znanja (ang. *knowledge society*). Med področji, s katerih se termini še posebej pogosto determinologizirajo, avtorji pogosto navajajo računalništvo in telekomunikacije (*namizje, strežnik, omrežje 5G* itd.), medicino (*bulimija, virus HIV, anksioznost* itd.), ekologijo (*podnebne spremembe, ogljični odtis, biotska raznovrstnost* itd.), politične vede (*referendum, konstruktivna nezaupnica, opozicija* itd.) in ekonomijo (*trg, inflacija, zagonsko podjetje* itd.).

Drugi vzrok za determinologizacijo so posebni zunajjezikovni dogodki, o katerih se veliko piše v besedilih množičnih medijev. To so lahko naravne katastrofe, velike nesreče ali izbruh nalezljive bolezni, kot je npr. pandemija bolezni covid-19, ki smo jo omenili v uvodu prispevka. Že pred tem smo lahko opazovali determinologizirane lekseme v zvezi s pandemijo aidsa v osemdesetih letih 20. stoletja, ki še traja (determinologizirali so se npr. termini *ničti pacient, virus HIV, antiretrovirusno zdravilo*).⁶ Prav tako je verjetno, da se bo v splošnem jeziku obdržalo več determinologiziranih leksemov v zvezi s pandemijo covid-19, saj pandemija traja že daljše časovno obdobje in je tudi medijsko poročanje o tej temi obsežno. Poleg tega danes mnogi uporabniki jezika veliko informacij dobijo tudi na svetovnem spletu (torej ne le preko tradicionalnih medijev), kjer pa je v obilju informacij pogosto težko izluščiti tiste, ki so relevantne. Tudi zato je pomembno,

⁶ Zdi se, da epidemije drugih bolezni v zadnjih dvajsetih letih (npr. epidemija ebole v zahodni Afriki 2014 in 2015, epidemija MERS-a na Bližnjem vzhodu 2012, epidemija SARS-a v vzhodni Aziji 2003 itd.) v splošnem jeziku niso pustile toliko sledi.

da se z determinologizacijo še vedno ukvarjamo, poskušamo razumeti njene mehanizme in kot jezikoslovci čim bolj ustrezno opisati determinologizirane lekseme v slovarjih.

Večina raziskovalcev je poudarila, da determinologizacija ni enovit proces, M. Žagar (2005: 40) jo v osnovi deli na jezikovnosistemsko in besedilno. Besedilna determinologizacija zajema individualno determinologizacijo, pri kateri gre za kreativno rabo jezika, recimo rabo termina v funkciji metafore v literarnem besedilu. V nadaljevanju nas bo bolj zanimala jezikovnosistemska determinologizacija, ki se deli na delno in popolno.⁷

Za delno determinologizacijo je značilno, da termin po prehodu v splošno leksiko še vedno označuje isti pojem, je pa razumevanje pojma pri nestrokovnjakih praviloma poenostavljeno. Termin je na svojem strokovnem področju namreč povezan z drugimi termini, kar se s prehodom v splošno leksiko izgubi. Za primer si oglejmo besedo *pljučnica*, ki je v SSKJ2 razložena kot 'vnetje pljuč', *Slovenski medicinski slovar* pa jo natančneje definira kot 'vnetje pljuč, praviloma akutno, ki ga največkrat povzročajo bakterije ali virusi, včasih drugi mikroorganizmi ali kemični dejavniki, kaže se z vročino, mrzlico, kašljem, izkašljevanjem krvavkastega izpljunka, bolečinami v prsnem košu in dispnejo'.

Popolna determinologizacija je naslednja stopnja determinologizacije, pri kateri determinologizirani leksem dobi nov pomen, ki ne označuje več izvirnega pojma. Je precej redkejša od delne. Primer je recimo termin *atmosfera*, ki ga *Geološki terminološki slovar* definira kot 'ovoj plinov, ki obdaja Zemljo in ga tvorita v glavnem dušik in kisik', po determinologizaciji pa dobil še en pomen, in sicer 'duhovno ozračje, vzdušje', ki ga navaja tudi SSKJ2.

J. Nová (2018: 391–394) opozarja še na vmesno obliko determinologizacije, ki jo opredeli kot zameglitev pomena. Pri tem determinologizirani leksem ne označuje več istega pojma, vendar se od njega ne odmakne toliko, da bi nastal nov pomen. Kot primer navaja termin *depresija*, ki v psihiatriji označuje resno duševno motnjo z jasno opredeljenimi simptomi, v češčini pa se v splošnem jeziku pogosto uporablja za stanja kakršnekoli potrtosti.

⁷ Delitev na delno in popolno determinologizacijo predlaga tudi V. Holubová (2001: 157).

3.1 DILEME PRI OPISU DETERMINOLOGIZIRANIH TERMINOV V SPLOŠNIH RAZLAGALNIH SLOVARJIH: PRIMER ESKJ

Leksikografi imajo težave z opisom determinologiziranih terminov zlasti v primeru jezikovnosistemske determinologizacije, ko se termini determinologizirajo delno, in sicer zaradi rahljanja pomenskih lastnosti terminov. Ne glede na to, da so že prešli meje splošnega jezika, ti izrazi namreč še vedno ohranjajo povezavo s pojmovnim sistemom strokovnega področja (čeprav so izgubili povezavo z drugimi termini v pojmovnem sistemu stroke). Od enojezičnega splošnega razlagalnega slovarja, zlasti če gre za temeljni slovar jezika, ki ima tudi normativno vlogo – kot v primeru eSKJ –, se pričakuje, da bodo opisi izhodiščno terminološke leksike v njem strokovno verodostojni. Slovarske razlage v njem pričakovano ne bodo tako natančne kot v terminoloških slovarjih, ne smejo pa vključevati podatkov, ki so s strokovnega vidika napačni ali drugače neustrezni. Ob tem se leksikografi soočajo s težavo, kako izhodiščni termin, ki ima v pojmovnem sistemu stroke jasno določeno mesto in katerega definicija je v veliki meri vezana na opredelitev razmerij med elementi tega sistema, opisati izolirano in s semaziološkimi metodami, torej glede na podatke o njegovem tipičnem besedilnem okolju in komunikacijski realnosti sploh (Ledinek 2015: 442, 444).

Diskrepanco je morda najlažje predstaviti na primeru poimenovanj in razlag za rastlinske in živalske vrste, saj se pri njih opis v splošnem jeziku, ki je sicer razmeroma sistematičen, ne pa povsem regularen, postavlja nasproti natančnemu, konciznemu sistemu taksonomskih poimenovanj. V splošnem jeziku tako npr. velja, da z izrazom *zelena mamba*, ki je v eSKJ razložen kot 'mamba svetlo zelene ali rumenkasto zelene barve', pri čemer je beseda *mamba* (v njenem okviru je ta večbesedna leksikalna enota razložena) opisana kot 'velika, hitra strupena kača, ki se v obrambi lahko dvigne, živeča v Afriki', poimenujemo tri vrste živali, in sicer *Dendroaspis angusticeps*, *Dendroaspis jamesoni*, *Dendroaspis viridis*. V strokovnem smislu so med omenjenimi vrstami pomembne razlike, vendar pajih v okviru razlagalnega sistema, ki v eSKJ vzpostavljen za opis rastlin in živali, ni mogoče oziroma niti ni zares smiselno predstaviti. Za nestrokovnjaka je *zelena mamba* preprosto strupena in hitra afriška kača zelenkaste barve. In tak opis, oblikovan na podlagi gradiva splošnega jezika, je za večino uporabnikov primeren, seveda pa je nezadosten za strokovne namene.

V splošnem razlagalnem slovarju se torej pogosto pojavi dilema, kako natančno besedo razložiti, da bo podatek (še) strokovno verodostojen, hkrati pa razumljiv za splošne uporabnike. Beseda *piramida* je v eSSKJ npr. opredeljena kot 'geometrijsko telo, katerega osnovna ploskev je mnogokotnik, stranske ploskve pa trikotniki, ki se na vrhu stikajo v eni točki', čeprav ta razlaga morda strokovno ni povsem ustrezna, saj definicija pojma *stranska ploskev*, strokovno gledano, ni tako samoumevna, kot se zdi. Po mnenju strokovnjaka za področje matematike bi bili strokovno ustreznejši npr. razlagi 'polieder, ki ga dobimo, če oglišča mnogokotnika povežemo z izbrano točko v prostoru' ali 'stožec nad mnogokotnikom', vendar pa tovrstne razlage ne bi bile najustreznejše⁸ niti s strokovnega vidika (upoštevajo namreč le en vidik obravnave pojava), za splošne uporabnike pa ne bi bile razumljive.

Ker je leksikalni enoti mogoče pripisati status termina le v navezavi na pojmovni sistem konkretne stroke,⁹ je ena od temeljnih zadreg pri redakciji izterminološke leksike v splošnih razlagalnih slovarjih, da leksikograf pogosto ne ve, da ima opravka z determinologiziranim terminom. Na dejstvo, da gre za leksikalno enoto, ki jo je treba opisati na nekoliko drugačen način, sicer lahko kaže frekvenca pojavljanja jezikovne enote v besedilih specifičnega področja in dejstvo, da leksikograf pomena besede na podlagi besedil ne more zares določiti, vendar pa je za potrditev izhodiščnega termina (včasih pa tudi za njegovo identifikacijo) in njegov strokovno verodostojen opis potrebno specifično strokovno znanje. Da bi bili izhodiščni termini v splošnem razlagalnem slovarju razloženi ustrezno, leksikografi običajno

⁸ Strokovnjak za matematiko je npr. takole opredelil problematiko prve od navedenih »strokovno ustreznejših« razlag: »Problem te definicije je, da, strogo gledano, govori zgolj o mreži oglišč ter robov in je primerna za teorijo grafov, manj pa za obravnavo geometrijskih teles (ne pomaga dosti, če privzamemo, da je piramida konveksna ovojnica opisane mreže, saj v primeru, da začnemo z nekonveksno osnovno ploskvijo, opis odpove).«

⁹ Kageura (2015: 46) razmerje med leksemom in terminom slikovito ponazori z razmerjem med psom in ljubljencekom. Kot lahko pri konkretni živali na podlagi njenih telesnih in genetskih značilnosti neodvisno od zunanjih okoliščin določimo, da gre npr. za psa, ne moremo pa brez poznavanja širših okoliščin vedeti, ali je ta pes hišni ljubljencek, tako lahko za konkretno besedo ali besedno zvezo na podlagi njene rabe ugotovimo, da ustreza jezikovnosistemskim kriterijem jezika. Ne da bi imeli specializirano znanje določenega strokovnega področja, pa ne moremo vedeti, ali gre za termin tega področja.

sodelujejo z vrsto področnih strokovnjakov. Ti pregledajo in po potrebi popravijo razlage, ki so jih oblikovali leksikografi, preverijo pa tudi ustreznost ponazarjalnega gradiva – pogosto se namreč dogaja, da se strokovno napačni podatki pojavljajo ravno v korpusnih zgledih, s pomočjo katerih leksikografi v splošnih razlagalnih slovarjih oblikujejo razlage in ponazarjajo tipično skladijsko in kolokacijsko okolje leksemov. Kot primer navajamo opozorilo področnega strokovnjaka, da je razlaga pri simbolu *MWh* (*megavatna ura*) v eSSKJ sicer ustrezna, nikakor pa ni ustrezen izbrani zgled, saj bi, če bi podatki v njem držali, slovenske elektrarne delovale le 4 ure na leto. Zgled je bil nato seveda zamenjan.

Občasno se zgodi tudi, da leksikografi ne znajo presoditi, na katero strokovno področje termin sodi. Še bolj pogosto se s težavami pri opisu soočajo, ko je takih področij več. Kako naj bo v enojezičnem splošnem razlagalnem slovarju opisan npr. leksem *ogljikov dioksid* – s kemijskega vidika, z vidika njegove vloge v bioloških procesih, kot toplogredni plin, morda z vseh naštetih vidikov? Odgovor na takšna vprašanja ni lahek, saj je v slovarju treba z enotno metodologijo sistematično opisati nekaj deset tisoč ali celo sto tisoč iztočnic.

Dilema, kako besedo opisati, se pojavi tudi, ko je beseda v splošnem jeziku rabljena samo v zelo specifičnem kontekstu. Takšna je npr. beseda *spirulina*, o kateri govorimo le kot o prehranskem dodatku, čeprav beseda izhodiščno poimenuje enocelično nitasto cianobakterijo. Na determinologizacijo pri tej besedi posredno opozarja že dejstvo, da je danes organizem uvrščen v takson *Arthrospira*, prvotno je bil klasificiran kot rod *Spirulina*.

Morda največja dilema, s katero se soočajo uredniki splošnih razlagalnih slovarjev pri redakciji izterminološke leksike, pa je, ali in kako navajati sinonime determinologiziranih terminov in s tem opozarjati na termine, ki so v stroki razumljeni kot prednostni. Dilema je aktualna še zlasti pri leksiki, ki je okvalificirana s terminološkimi kvalifikatorji.¹⁰

¹⁰ V eSSKJ se leksikografi pri odločanju, ali naj bo leksikalna enota opremljena s terminološkim kvalifikatorjem ali ne, opirajo na dve oceni: 1. kolikšna je stopnja determinologizacije obravnavanega termina in 2. v kolikšni meri je izhodiščni termin ciljnemu uporabniku slovarja poznan oziroma ali je leksem splošno rabljen. Ocena je rezultat natančne analize gradivskih virov. Če leksikograf oceni, da je izhodiščni termin uporabnikom dobro poznan, leksemu terminološki kvalifikator ni pripisan. Podobno velja za izhodiščne termine, pri katerih je prišlo do popolne determinologizacije (Ledinek

Urejanje terminologije v smislu opozarjanja na prednostni termin je sicer v domeni terminoloških slovarjev, a ker uporabniki pogosto ne razlikujejo med determinologiziranimi in pravimi termini v jeziku, poleg tega pa ne poznajo konceptualnih razlik med splošnimi razlagalnimi in terminološkimi slovarji (in jih zato pogosto ne uporabljajo v skladu s pričakovanji njihovih avtorjev), bi bilo tovrstno usmerjanje s strokovnega vidika sicer zaželeno, po drugi strani pa je lahko v nasprotju s podatki o rabi leksemov v splošnem jeziku. Težava je, da uredniki splošnih slovarjev za tovrstno usmerjanje običajno nimajo potrebnega znanja in podatkov. Kljub zavedanju, da v splošnih razlagalnih slovarjih podatkov o prednostnih terminih ne moremo zagotavljati tako sistematično kot v terminoloških slovarjih, se zdi iskanje rešitev za posredovanje tovrstnih eksplicitnih informacij uporabnikom (npr. v obliki terminoloških opozoril), zlasti ko prepoznamo večja razhajanja v rabi izhodiščnih terminov v strokovnem in splošnem jeziku, smiselno. V mislih imamo npr. opozorila o tem, da sta leksema *manična depresija* in *bipolarna motnja* v splošnem jeziku sicer sinonimna, vendar leksem *manična depresija* uporabljamo vse redkeje, saj se razume kot neprimeren, v medicini in psihologiji pa velja konsenz, da je izraz *manična depresija* neustrezen in zastarel in da je prednostni termin *bipolarna motnja*.

3.2 POSLEDICE ZA TERMINOLOŠKE SLOVARJE

Determinologizacija ima lahko posledice tudi za terminološke slovarje, ker se lahko zgodi, da tudi splošna (zrahljana) raba termina povratno vpliva na terminologijo. O tem pišeta I. Meyer in K. Mackintosh (2000: 131–135), ki pojav ponazarjata s primerom termina navidezna resničnost (ang. *virtual reality*), ki je v računalništvu najprej označeval ožji pojem, nato pa se je pod vplivom determinologizirane rabe isti pojem razširil tudi v primarni stroki, kar morajo seveda ustrezno zabeležiti tudi terminološki slovarji. Prav tako je znan pojav reterminologizacije, ko se termin najprej determinologizira iz ene stroke, nato pa terminologizira v drugo (npr. *virus* (najprej medicina, nato računalništvo), *veliki pok* (najprej astronomija, nato ekonomija), *klon* (najprej biologija, nato računalništvo)).

2015: 445–447). Terminološki kvalifikator pa v eSSKJ ni pripisan tudi leksemom, za katere leksikografi ugotovijo, da v stroki nimajo (več) statusa (prednostnega) termina (tako npr. izraza *klopni meningitis* in *klopni encefalitis* terminološkega kvalifikatorja nimata, s kvalifikatorjem iz medicine je opremljen le determinologizirani termin *klopni meningoencefalitis*).

Poleg tega del terminologije (v literaturi je kot tako področje izpostavljeno zlasti računalništvo) že nastaja z željo, da bi se determinologizirala. Tako strokovnjaki že pri poimenovanju novih pojmov razmišljajo tudi o njihovi sprejemljivosti, razumljivosti in celo všečnosti ne le za strokovnjake, ampak tudi za nestrokovnjake.

Kadar je meja med terminologijo in splošno leksiko zabrisana, se lahko zgodi, da terminografi popolno determinologiziranega termina ne prepoznajo in v terminološki slovar uvrstijo tudi definicije, ki v ta slovar ne sodijo, ker opisujejo uporabo leksema v splošnem jeziku in torej sploh niso terminološke definicije. Kot primer navajamo termin *deklamator* v *Gledališkem terminološkem slovarju*, ki je opredeljen tako: 1. nekdanj 'igralec, ki kot izrazila uporablja zlasti ritmizirani govor, izrazito dikcijo, glasovno barvanje' 2. slabš. 'nastopajoči, ki govori vzneseno, a vsebinsko prazno'. 1. definicija se nanaša na (sicer ne več aktualni) termin, druga pa terminu celo pripisuje slabšalno konotacijo (ki v terminološki slovar sicer ne sodi), vsekakor pa ne gre za gledališki pojem.

4 DILEME UPORABNIKOV PRI INTERPRETACIJI PODATKOV V TERMINOLOŠKIH IN SPLOŠNIH RAZLAGALNIH SLOVARJIH

4.1 TERMINOLOŠKI VIDIK

Kljub znanim konceptualnim razlikam med splošnimi in terminološkimi slovarji¹¹ se dogaja, da si uporabniki informacije, ki jih preberejo v različnih tipih slovarjev, razlagajo po svoje. Tako recimo uporabniki terminološke svetovalnice, ki deluje na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU in je namenjena terminološkim (zlasti poimenovalnim) vprašanjem, neredko sprašujejo, zakaj kakega termina v SSKJ2 ni, čeprav gre za relativno specializiran termin (glej recimo odgovor *Razklad*).¹²

Ustaviti se moramo tudi pri pojavu ožje terminološke norme (Žagar Karer 2015: 221–224). Ker ima terminologija znotraj posameznih strok svoja – tudi normativna – pravila, težave pri interpretaciji včasih

¹¹ Koncept posameznega slovarja z informacijami o tem, komu je slovar namenjen in kaj lahko uporabnik v njem pričakuje, je praviloma opisan v uvodu slovarja, ki pa ga uporabniki pogosto ne preberejo. Ena od mogočih rešitev je, da v slovarjih, ki so v elektronski obliki, čim več metainformacij o slovarju uporabniku ponudimo npr. s pomočjo zaslonskih namigov (ang. *tooltips*).

¹² <https://isjfr.zrc-sazu.si/sl/terminologisce/svetovanje/razklad#v>

povzročajo normativne usmeritve iz *Slovenskega pravopisa* 2001 in SSKJ2, ki ne veljajo nujno tudi za terminologijo. Situacija, ko je neki termin v stroki ustaljen (ne glede na to, ali je v terminoloških slovarjih že uslovarjen ali ne), hkrati pa ga recimo pravopis odsvetuje, ni redka. Uporabnike pogosto skrbi, ali lahko uporabijo termin, ki se v stroki sicer uporablja, a ga pravopis in SSKJ2 odsvetujeta (glej npr. odgovore *Opolnomočenje*,¹³ *Monitoring*,¹⁴ *Sprovajalec, sprovanje*).¹⁵

Na poimenovalnem nivoju se lahko v stroki za konkreten pojem s terminološkim dogovorom uveljavi drug izraz, kot je običajen v splošnem jeziku. Za tak primer gre recimo pri terminu *oljčno olje*, ki je bil v agronomiji s terminološkim dogovorom določen kot prednostni termin glede na *olivno olje* in se v tej stroki tudi dosledno uporablja. Po drugi strani pa sta oba leksema, torej *olivno olje* in *oljčno olje*, običajna in pogosta v splošnem jeziku (več o tem v odgovoru *Oljka, oljčno olje*).¹⁶

4.2 LEKSIKOGRAFSKI VIDIK

eSSKJ in drugi enojezični splošni razlagalni slovarji slovenščine prinašajo opis determinologiziranih terminov, kot se ti uporabljajo v besedilih, namenjenih širokemu krogu uporabnikov. Delno determinologizirani termini so v njih opisani strokovno korektno, ne pa tako natančno kot v definicijah v terminoloških slovarjih.¹⁷ A odzivi, ki jih na Inštitutu za

¹³ <https://isjfr.zrc-sazu.si/sl/terminologisce/svetovanje/opolnomocenje#v>

¹⁴ <https://isjfr.zrc-sazu.si/sl/terminologisce/svetovanje/monitoring#v>

¹⁵ <https://isjfr.zrc-sazu.si/sl/terminologisce/svetovanje/sprovajalec-sprovavanje#v>

¹⁶ <https://isjfr.zrc-sazu.si/sl/terminologisce/svetovanje/oljka-oljčno-olje#v>

¹⁷ Opozoriti velja, da se je predstava leksikografov o tem, na kakšen način naj opisujejo izhodiščne termine v slovenskih enojezičnih splošnih razlagalnih slovarjih, nekoliko spremenila. Pri izdelavi SSKJ so leksikografi k opisu izhodiščnih terminov v večji meri pristopali z onomaziološkega vidika, dejstvo, da gre v enojezičnih splošnih razlagalnih slovarjih za opis determinologiziranih terminov, pa je bilo manj uzaveščeno (morda je bil pristop »bolj terminološki« tudi zaradi zavedanja, da je SSKJ pogosto zapolnjeval vrzel v jezikovnih virih, terminoloških slovarjev je bilo namreč malo). Pri eSSKJ k opisu determinologiziranih terminov leksikografi pristopajo s semaziološkega vidika. Razlika v percepciji je vidna tudi v mikrostrukturni organizaciji obeh slovarjev. V SSKJ so izhodiščni termini običajno razloženi v terminološkem gnezdu, opisani pa so praviloma le z razlago in terminološkim kvalifikatorjem. V eSSKJ so determinologizirani termini predstavljeni pri pomenskem opisu enobesedne iztočnice ali v posebnem razdelku nefrazeoloških stalnih besednih zvez, kot pri mnogih drugih novejših slovarjih (prim. Kržišnik 2008: 53–54), opisani pa so z vseh tistih vidikov, ki so sicer predstavljeni pri opisu splošne leksike (Gliha Komac idr. 2015).

slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU prejemamo prek elektronske pošte, v jezikovni svetovalnici Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU in na portalu Fran, kažejo, da se uporabniki tega ne zavedajo dovolj. Mnogokrat namreč opozarjajo, da opis determinologiziranega termina v splošnem slovarju ni dovolj natančen. Primer zadrege se npr. kaže v odzivu uporabnika, da je beseda *tekočina* v SSKJ2 razložena neustrezno, tj. kot snov z gladino, saj, fizikalno gledano, med tekočine sodijo tudi plini¹⁸ (več v odgovoru *Razlaga besede »tekočina« v SSKJ*).¹⁹

Hkrati uporabniki včasih težko sprejmejo dejstvo, da se izhodiščni termini, ko se determinologizirajo, vedejo podobno kot drugi leksemi splošnega jezika, torej razvijajo nove pomene in so zato lahko sinonimi z drugimi, novimi besedami, prehajajo v druge jezikovne zvrsti (npr. v pogovorni jezik), lahko se družijo z novimi kolokatorji, se poenobesedijo ipd. Na neskladje v razumevanju med uporabniki in leksikografi, kakšen opis determinologiziranih terminov enojezični splošni razlagalni slovar prinaša, kažejo npr. opozorila uporabnikov, da je strokovno neustrezno, da je v SSKJ2 beseda *topiti* v 2. pomenu v razložena enako kot beseda *taliti*, torej sta besedi v enem od pomenov sinonimni. Uporabniki omenjajo recimo tudi, da je strokovno nekorektno, da eSSKJ za termin *dresurno jahanje* navaja knjižnopogovorni sinonim *dresura*, da je neustrezno, da so v slovar vključeni zgledi, v katerih je navedeno, da kača koga piči, ne pa ugrizne, ipd.

Zdi se, da uporabniki nimajo dovolj v zavesti dejstva, da različni priročniki,²⁰ kljub temu da lahko govorijo o istih jezikovnih pojavih (npr. o istih leksemih), te opisujejo z različnih vidikov, saj so namenjeni različnim uporabnikom in oblikovani z različnim namenom. Zato je ključnega pomena, da jih učimo, katere priročnike naj uporabijo za razreševanje svoje jezikovne dileme in kako naj podatke v različnih virih

¹⁸ Pomenljivo je, da je beseda *tekočina* v terminološkem gnezdu istega slovarja razložena še posebej, in sicer z razlago 'snov, ki se lahko pretaka'. Označena je s terminološkim kvalifikatorjem *fiz*.

¹⁹<https://svetovalnica.zrc-sazu.si/topic/4410/razlaga-besede-teko%C4%8Dina-v-sskj>.

²⁰ Podobno velja tudi za sodobne jezikovne portale, eden od kvalitetnejših je npr. estonski jezikovni portal (www.sonaveeb.ee), na katerih so na voljo najrazličnejši podatki o leksikalnih enotah. Čeprav se njihovi ustvarjalci trudijo, da bi uporabniki na enem mestu dobili čim bolj natančne in nedvoumne informacije o enotah, ki jih opisujejo, se morajo uporabniki zavedati, da bodo posredovane informacije komplementarne, ne pa nujno povsem prekrivne, saj so zbrane iz različnih virov. Jezikovna pojavnost je namreč kompleksna, zato so različni tudi vidiki njene obravnave.

ustrezno interpretirajo. V času, ko je vedno več jezikovnih podatkov na voljo na enem mestu, na slovarskih in drugih jezikovnih portalih, je morda še toliko bolj pomembno, da vzgajamo kompetentne uporabnike priročnikov, ki ne preberejo le prvega zadetka, ki jim ga ponudi iskalnik, ampak vedo, kaj lahko pričakujejo v posameznih slovarskih virih in zakaj so informacije lahko različne. Seveda pa je enako pomembno, da tudi priročniki in portali prinašajo čim bolj nedvoumne in, kjer je to mogoče, enotne informacije. Zato predlagamo, da bi bila v slovenskih enojezičnih splošnih razlagalnih slovarjih na voljo ne samo opozorila o tem, da so normativni podatki v splošnih razlagalnih slovarjih lahko drugačni od podatkov v pravopisnih slovarjih, ampak po potrebi tudi terminološka opozorila, da se v posameznih primerih ožja terminološka norma (sprejeta na podlagi terminološkega dogovora in načeloma zavezujoča za posamezno strokovno področje) pomembno razlikuje od splošne knjižnojezikovne norme. Ker tudi sicer v leksikografskih in terminoloških virih pričakujemo različne informacije, bi to opozorilo uporabljali le v primerih, ko je razlika res izrazita in lahko upravičeno domnevamo, da je ta informacija za uporabnika pomembna. Med take primere sodijo recimo determinologizirani leksemi, ki so v stroki že močno zastareli in v tem smislu celo napačni (npr. *manična depresija* namesto *bipolarna motnja*), in pozitivna terminologija, ko strokovnjaki izrazito zavračajo v splošnem jeziku še vedno živa poimenovanja, za katera menijo, da so nesprejemljiva (npr. *dislektik* namesto *oseba z disleksijo*).

6 ZAKLJUČEK

Pandemija covid-19 nas je tudi z jezikovnega vidika postavila pred veliko izzivov. Sicer že dolgo znan proces determinologizacije je v tem času postal zelo aktualen, saj je v relativno kratkem času mejo terminologije prestopilo veliko terminov različnih področij, ki jih je treba razložiti tudi nestrokovnjakom, hkrati pa jih bo treba tudi ustrezno leksikografsko (in po potrebi tudi terminografsko) obdelati. V članku smo prikazali razliko med terminografskim in leksikografskim delom ter pojasnili, v čem se splošni razlagalni slovarji in terminološki slovarji razlikujejo, kar je še posebej pomembno pri opisu determinologiziranih leksemov, ki jih je treba obravnavati z vso skrbnostjo, če želimo, da se verodostojnost informacije ohrani. Opisali smo nekatere težave, ki jih

determinologizacija povzroča pri opisu leksemov v enojezičnih splošnih razlagalnih slovarjih, kot je eSSKJ, ter v terminoloških slovarjih. Opozorili smo na težave, ki jih imajo uporabniki pri interpretaciji podatkov iz teh dveh tipov slovarjev, in jih ponazorili z nekaj konkretnimi primeri. Ker so enojezični splošni razlagalni slovarji namenjeni najširšemu naslovniku, menimo, da bi bilo koristno, če bi imeli tudi možnost terminološkega opozorila v primerih, ko se ožja terminološka norma (sprejeta na podlagi terminološkega dogovora) pomembno razlikuje od rabe besede v splošnem jeziku, zlasti v primeru zastarelih terminov in terminov, ki so sporni s kakšnega drugega vidika (npr. pozitivna terminologija). Prav tako se nam zdi pomembno ozaveščanje uporabnikov o tem, kaj lahko pričakujejo v različnih jezikovnih virih.

BIBLIOGRAFIJA

- Alberts, Mariëtta. 2001. Lexicography versus Terminography. *Lexikos* 11: 71–84.
- Antia, Bassey E. 2005. Lexicography versus Terminography: Some Practical Reasons for Distinction. Termnet, International Network for Terminology. Na spletu: http://www.termnet.org/downloads/english/projects/IFAP/02_termtrain2005_bassey_confab_lex_ter.pdf (15. 1. 2021).
- Bergenholtz, H. John, in Kaufmann, Uwe. 1997. Terminography and Lexicography: A Critical Survey of Dictionaries from a Single Specialised Field. *Hermes, Journal of Linguistics* 18: 91–125.
- Bowker, Lynne. 2018. Lexicography and terminology. V: P. A. Fuertes-Olivera (ur.) *The Routledge Handbook of Lexicography*. London in New York: Routledge. 138–151.
- Bozděchová, Ivana. 2009. *Současná terminologie (se zaměřením na kolokační termíny z lékařství)*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum.
- Druckner, Peter. 1993. *Post-Capitalist Society*. New York: HarperBusiness.
- eSSKJ: *Slovar slovenskega knjižnega jezika* 2016–. Na spletu: <https://fran.si/201/esskj-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika> (7. 2. 2021).
- Felber, Helmut. 1984. *Terminology Manual*. Paris: Unesco.
- Fuertes-Olivera, Pedro A., Tarp, Sven. 2014. *Theory and Practice of Specialised Online Dictionaries: Lexicography versus Terminography*. Lexicographica. Series Maior 146. Berlin in Boston: de Gruyter.
- Geološki terminološki slovar*. DOI: <https://doi.org/10.3986/978-961-254-468-3>.
- Gledališki terminološki slovar*. DOI: <https://doi.org/10.3986/978-961-254-466-9>.
- Gliha Komac, Nataša, idr. 2015: *Koncept novega razlagalnega slovarja slovenskega knjižnega jezika*. Ljubljana: Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. Na spletu: https://fran.si/179/novi-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika/datoteke/Potrjeni_koncept_NoviSSKJ.pdf. (15. 1. 2021).
- Holubová, Václava. 2001. K pojetí determinologizace. V: M. Žemlička (ur.): *Termina 2000, Sborník příspěvků z II. konference 1996 a III. konference 2000*. Praha a Liberec: Galén a Technická univerzita v Liberci. 157–160.

- Horecký, Ján. 1956. *Základy slovenskej terminológie*. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied.
- Horecký, Ján, Buzássyová, Klára, Bosák, Ján idr. 1989. *Dynamika slovnej zásoby súčasnej slovenčiny*. Bratislava: Veda.
- Jedlička, Alois, Formánková, Věra, Rejmánková, Miloslava. 1970. *Základy české stylistiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- Jedlička, Alois. 1978. *Spisovný jazyk v súčasnej komunikaci*. Praha: Univerzita Karlova.
- Kageura, Kyo. 2015. Terminology and lexicography. V: H. J. Kockaert, F. Steurs (ur.) *Handbook of terminology*. Volume 1. Amsterdam in Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. 45–59.
- Kržišnik, Erika. 2008. Kam in kako s frazeologijo v novem slovarju. V: A. Perdih (ur.) *Strokovni posvet o novem slovarju slovenskega jezika*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. 53–60.
- Leder - Mancini, Zvonka, 1984. O nekaterih lingvističnih pogledih na terminološko problematiko. V: F. Pediček (ur.) *Terminologija v znanosti: Prispevki k teoriji*. Ljubljana: Pedagoški inštitut. 81–89.
- Ledinek, Nina. 2015. Obravnava izhodiščno terminološke leksike v novem slovarju slovenskega knjižnega jezika. V: M. Smolej (ur.) *Obdobja 34: Slovnica in slovar – aktualni jezikovni opis*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 441–448.
- Meyer, Ingrid. 2000. Computer Words in Our Everyday Lives: How are They Interesting for Terminography and Lexicography? V: U. Heid idr. (ur.) *Proceedings of the IX EURALEX International Congress*. Stuttgart: Institut für Maschinelle Sprachverarbeitung, Universität Stuttgart. 39–58.
- Meyer, Ingrid, Mackintosh, Kristen. 2000: When Terms Move into Our Everyday Lives: An Overview of Determinologization. *Terminology* 6/1. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company. 111–138.
- Nová, Jana. 2018. Terms Embraced by the General Public: How to Cope with Determinologization in the Dictionary? V: Čibej, Jaka idr. (ur.) *Proceedings of the XVIII EURALEX International Congress: Lexicography in Global Contexts*. Ljubljana: Ljubljana University Press, Faculty of Arts. 387–398.
- Poštolková, Běla. 1977. K vlivu odborné terminologie na národní jazyk. *Slovo a slovesnost* 38: 112–120.
- Poštolková, Běla. 1980. K specifičnosti významu termínů. *Slovo a slovesnost* 41: 54–57.
- Poštolková, Běla. 1984. *Odborná a běžná slovní zásoba současné češtiny*. Praha: Academia.
- Riggs, Fred W. 1989. Terminology and Lexicography: Their Complementarity. *International Journal of Lexicography* 2: 89–110.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika, druga, dopolnjena in deloma prenovljena izdaja*. Na spletu:
<https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2> (7. 2. 2021).
- Slovenski medicinski slovar*. Na spletu: <https://www.termania.net/slovarji/95/slovenski-medicinski-slovar> (15. 1.2021).
- Vidovič Muha, Ada. 2000. *Slovensko leksikalno pomenoslovje: Govorica slovarja*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.

- Žagar, Mojca. 2005. Determinologizacija (na primeru terminologije fizike). *Jezik in slovnstvo* 50/2: 35–48.
- Žagar, Mojca. 2007. Determinologizacija v splošnih in terminoloških slovarjih. V: I. Orel (ur.) *Obdobja 24: Razvoj slovenskega strokovnega jezika*. Ljubljana, Znanstvena založba Filozofske fakultete. 599–609.
- Žagar, Mojca. 2015. Ožja terminološka norma in odstopi od pravopisne norme v terminologiji. V: H. Dobrovoljc, T. Verovnik (ur.) *Pravopisna razpotja: razprave o pravopisnih vprašanjih*. Ljubljana: Založba ZRC. 221–229.
- Žagar, Mojca, Fajfar, Tanja. 2015. Strokovnjaki in drugi uporabniki terminologije kot naslovniki terminoloških slovarjev. *Jezikoslovni zapiski* 21/1: 23–35.
- Žagar Karer, Mojca. 2018. Upoštevanje terminoloških načel v terminografski praksi. *Slavistična revija* 66/2: 235–249.
- Žele, Andreja. 2004. Stopnje terminologizacije v leksiki (na primerih glagolov). V: M. Humar (ur.) *Terminologija v času globalizacije*. Ljubljana: Založba ZRC. 77–93.

Prispelo februarja 2021, sprejeto aprila 2021.

Received February 2021, accepted April 2021.

ZAHVALE

Prispevek je nastal v okviru programa P6-0038, ki ga financira ARRS.

POVZETEK

MED TERMINOLOGIJO IN SPLOŠNO LEKSIKO: DETERMINOLOGIZACIJA IN Z NJO POVEZANE SLOVAROPISNE TER UPORABNIŠKE DILEME

V prispevku se posvečamo razlikam med terminografskim in leksikografskim delom ter predstavljamo ključne konceptulane predpostavke, v katerih se terminološki in splošni razlagalni slovarji razlikujejo. Podrobneje obravnavamo proces determinologizacije in opozarjamo na nekatere zadrege, s katerimi se srečujemo pri slovarkem opisu leksemov, ki imajo v matičnih strokah status terminov, hkrati pa so se že uveljavili v besedilih, namenjenih splošnim uporabnikom. Pozornost posvečamo tudi dilemam, s katerimi se uporabniki srečujejo pri interpretaciji podatkov v terminoloških in splošnih razlagalnih slovarjih, pri čemer ugotavljamo, da je ključno, da uporabnike ozaveščamo o razlikah med različnimi tipi jezikovnih priročnikov in njihovi vlogi, hkrati pa zagotavljamo, da so informacije v priročnikih, zlasti če so predstavljene na enem mestu, npr. na slovarkem portalu, kolikor je mogoče nedvoumne. V tem smislu predlagamo, da bi imeli slovenski splošni razlagalni slovarji, kot je eSSKJ, poleg normativnih opozoril po potrebi tudi posebna terminološka opozorila, v katerih bi uporabnike opozarjali na pomembne razlike v rabi izhodiščnih terminov v splošnem in strokovnem jeziku in na večja razhajanja med knjižnojezikovno in ožjo terminološko normo.

TERMINOLOGY VERSUS GENERAL LEXIS: DETERMINOLOGIZATION AND LEXICOGRAPHIC AND USER RELATED DILEMMAS

In this paper, we focus on the differences between terminographic and lexicographic work and present the main conceptual assumptions in which terminological and general explanatory dictionaries differ. We address determinologization and discuss some of the problems of describing lexemes that have the status of terms in their field of expertise but have also become established in texts intended for a wide range of readers. We also address the dilemmas users face when interpreting information in terminological and general explanatory dictionaries, noting that it is crucial that users become aware of the differences between the various types of linguistic handbooks and then ensure that linguistic information in handbooks is presented as clearly as possible, especially when multiple handbooks are presented in one place, e.g. on the dictionary portal. In this sense, we suggest that Slovene general explanatory dictionaries such as eSSKJ have, besides normative explanations, where appropriate, also a specific terminological explanation, in which users are made aware of important differences in the use of terms in general in technical language.